

Zmák Tamás

„MOHÁCSNÁL GYŐZNI FOGUNK...”

A mohácsi csatát jogosan tekintjük a magyar történelem egyik fő fordulópontjának. Visszatérő kérdés a csatával kapcsolatosan, hogy mi lett volna, ha győzünk. Mi lett volna, ha sikerül Tomori Pál terve, és a még éppen csak a csataterre érkező, ott leereszkedő, a meneteléstől kifáradt és táborbontáshoz készülődő török csapatokat egy összehangolt nagy rohammal sikerül külön-külön megverni?

Ezután rögvést Dózsát választják meg I. György néven székely-magyar királlyá, mely kronológiai képtelenség már gyerekként sem állt össze a fejemben. Tudjuk be annak, hogy ez a hón áhított csodás győzelem nem csupán az ország, de Dózsa testi egységét is jól szolgálta volna.

Ez után egyenes az út Rákóczi előtt, hogy Párizst, majd Moszkvát hódoltassa. Később Kossuth számára adódik a lehetőség Mohács hátán felkapaszkodva, hogy életre hívja a Dunai konföderációt, avagy a Dunamenti Köztársaságot. Ebben ismét érezhető a logika keréketörése, hiszen ha már világot hódoltattunk, miért lenne szükségünk a szomszédjaink többé-kevésbé egyenrangú szövetségére?

Az efféle kérdések esetén szokott felmerülni a Mohácshoz hasonló közhely: *a mi lett volna, ha...* A klasszikus kérdésén gondolkodni felesleges, komolytalan, történelmietlen. A magam részéről azonban sosem éreztem komolytalannak a kérdés feltevését. Amellett, hogy szórakoztató, egyfajta izgalmas logikai játéknak is érzem *a mi lett volna, ha...* „Rubik-kockát” forgatni, szemlélni. Amikor tanítottam, összefoglaltam magamnak egy külön esszében, hogy miért is tanulunk történelmet. Ennek egyik központi gondolata volt részemről, hogy a történelemoktatás részben hajdani „forgatókönyvek” megtanulását jelenti, melyeket napjainkra tudunk alkalmazni. Ugyanezeket a „forgatókönyveket” alkalmazzuk kreatív módon, mikor a fentiekhez hasonló kérdéseken töprengünk.

Ezt a nézetrendszert éreztem legitimálva, amikor a Rubicon folyóirat 2018 őszén egy egész számot szentelt *a mi lett volna, ha...* kérdések körüljárásának. Volt egyetemi tanárom, Csunderlik Péter is kiemelte: amikor értékítéletet mondunk egy történelmi eseményről, kimondatlanul, de egy narratíva van a fejünkben, amihez képest fogalmazzuk meg pozitív vagy negatív értékítéletet.

Eredeti kérdésünkhöz visszatérve: mi lett volna, ha győzelmet aratunk Mohácsnál 1526-ban? Véleményem szerint semmi. Majdhogynem úgy haladtak volna az események, mint ahogyan azt ismerjük.

Amikor a mohácsi csatát vesszük górcső alá és a hadmozdulatokat, a Batthyány-féle jobbszárny, Perényi-féle balszárny manővereit vizsgáljuk és vitatkozunk, melyik volt a csatának az a pontja, amikor sikerülhetett volna visszavonulásra kényszeríteni a törököket, általában nem kerül szóba a tény, hogy a déli végvárrendszer ettől még török kézen maradt volna. Szulejmán már 1521-ben meghódította az ország kulcsát, Nándorfehérvárat és sorra elfoglalta a környező várakat, erődöket. Érdemi vállalkozás ezen erősségek visszaszerzésére kísérleti szinten sem történt az évek során. Pontosabban mégiscsak volt, még Nándorfehérvár ostroma után a magyar királyi sereg felvonult a vár felmentésére, ám tétlenül nézte a vár magyar és szerb katonáinak harcát, míg végül a táborban kitört pestisjárvány feloszlatta a keresztény sereget.

Ha sikerül megverni a törököket Mohácsnál, a győzelem valószínűleg nem érte volna már el az 1456-os nándorfehérvári diadal hatásfokát. Az akkor már 130 éve tartó, szinte folyamatos anyagháború felőrölte a Magyar Királyság erejét. B. Szabó János is felhívja a figyelmet *A Mohácsi csata* című könyvében, hogy míg Hunyadi Jánosnak jellemzően 50-60 ezer fős szultáni seregekkel kellett szembenéznie, 1526-ra ezek a török seregek már inkább 80-100 ezer fős létszámúak voltak, míg a magyar királyi haderő létszáma érdemben nem növekedett.

Érdekes az előző gondolatmenethez visszacsatolni példaként az 1523-as szávaszentdemeteri csatát. A Szerémségbe betört török csapatokat Tomori erői alaposan elverték. A körülbelül 15 ezer fős oszmán sereg 5-6 ezer halottat hagyott hátra, míg a magyar csapatok „csak” 700 főt veszítettek. A nagy különbség az volt, hogy a török hadigépezet ezt a veszteséget szinte meg sem érezte, míg a magyar hadvezetés számára a 700 katona kiesése mondhatni pótolhatatlan volt.

Ha sikerül Mohácsnál visszavonulásra kényszeríteni Szulejmánt, feltehetően hasonló lett volna a helyzet. A törökök a veszteségeiket rövid úton kipótolták volna, míg a magyar királynak (ha túléli a győzelmet) ez sokkal nagyobb, ha nem megugorhatatlan kihívás lett volna.

A déli végvárrendszer ellenőrzésével az oszmánok számára Magyarország egy nyitott, kiszolgáltatott területté vált volna, a vereségük ellenére is. Legalábbis amíg akciórádiuszuk elér. Veszprém, Székesfehérvár, Buda, Eger, Nagyvárad vonaláig nem állt volna útjukban

természetes akadály. Jó eséllyel rendszeressé váltak volna a Pest és Buda környékét is felprédáló török portyák. A gyakori betörések, pusztítások okán az ország középső, szinte védelmezhetetlen területei a győzelmet követően is elnéptelenednek, hiszen a lakosok vagy északabbra költöznek, vagy a törökök hajtják el őket rabszíjon.

Ezt a nézetet talán alátámasztja, hogy a mi tér-időnk szerint is a törökök a mohácsi csata után 1529-ben már Bécs ellen vezetnek inváziót. Itt meg kell jegyezzük, hogy ennek a gigászi oszmán seregnek nem Mohács, nem Buda megszállása, vagy akár konkrétan a Magyar Királyság bekebelezése volt a célja, hanem Bécs elfoglalása a szulejmáni birodalomépítő ideológia betöltésének érdekében, kaput nyitva Nyugat-Európára. Az oszmán-török hadipotenciál éppen ezekben az években volt csúcsra járva, és ez a kapacitás a mi térségünket helyezte fókuszába. Nem érződik reálisnak, hogy egy esetleges vereség letörte volna a harmincas éveiben járó ambiciózus szultán lendületét.

Mindemellett nehezen hihető, hogy a királyi udvartartás megmaradt volt Budán. Hihetőbbnek tetszik, hogy inkább megkezdődik részükről is az északabbra húzódás. II. Lajos feltehetően átteszti székhelyét Prágába. Esetleg kibontakozik valami alku közte és Habsburg Ferdinánd között, melynek következtében Lajos magyar királyként fokozatosan alárendelt státuszba kerül. A királyt és köreit kapcsolatrendszerük bizonyosan nyugati irányba gravitálják, ezért a Magyar Királyság keleti részével egyre nehezebb, esetlegesebb lett volna a kapcsolattartás, mely a Habsburg- és Jagelló-erők szemszögéből kerül ki az akciórádiusból.

Nem állítható, hogy a történelemnek van törvényszerű iránya, ugyanakkor elgondolkodtató, hogy ha kellően sok tényező egy irányba mutat, akkor a végeredmény sok esetben determináltnak tekinthető.